

8. Макаренко А.С. Методика організації виховного процесу // Макаренко А.С. Твори у 7 т. – Т. 5. – К., 1954. – С. 9–93.

9. Макаренко А.С. Проблеми виховання у радянській школі // Макаренко А.С. Твори у 7 т. – Т. 5. – К., 1954. – С. 352–357.

10. Макаренко А.С. Проблеми шкільного радянського виховання // Макаренко А.С. Твори у 7 т. – Т. 5. – К., 1954. – С. 97–205.

11. Макаренко А.С. Література і суспільство // Макаренко А.С. Твори у 7 т. – Т. 7. – К., 1954. – С. 116–118.

12. Макаренко А.С. Тези доповіді ”Організація виховання трудного дитинства“ // Макаренко А.С. Твори у 7 т. – Т. 7. – К., 1954. – С. 354–355.

УДК 821.161.1 (092)

**В.Г. КОРОЛЕНКО І А.С. МАКАРЕНКО –
ЗАХИСНИКИ ДІТЕЙ**

**О.М. Ніколенко,
Л.В. Ольховська
(Полтава)**

У статті розглянуто суспільну діяльність В.Г. Короленка і А.С. Макаренка, спрямовану на захист дітей у 1920-х роках. У поглядах російського письменника В.Г. Короленка і видатного педагога А.С. Макаренка виявлено чимало спільного стосовно морального розвитку молодого покоління. У роботі визначено актуальність концепцій В.Г. Короленка та А.С. Макаренка як провідників гуманістичних ідей.

Ключові слова: *біографія, педагогічна концепція, гуманізм.*

В статье рассматривается общественная деятельность В.Г. Короленко и А.С. Макаренко, направленная на защиту детей в 1920-х годах. Во взглядах русского писателя В.Г. Короленко и выдающегося педагога А.С. Макаренко обнаружено много общего относительно нравственного развития молодого поколения. В работе отмечено актуальность концепций В.Г. Короленко и А.С. Макаренко как проводников гуманистических идей.

Ключевые слова: *биография, педагогическая концепция, гуманизм.*

In the article it is considered the social activity of V.G. Korolenko and A.S. Makarenko that is directed on the children's protection in the 1920th. There were found a lot of similar things in the view's of the Russian writer V.G. Korolenko and outstanding teacher A.S. Makarenko according to the moral development of young generation. In this paper it is marked the necessity of the V.G. Korolenko and A.S. Makarenko's conceptions as the conductor of human ideas.

Key words: *biography, pedagogical conception, humanism.*

Початок 1920-их років – особливий період у розвитку нашого суспільства. У цей час Полтава знаходилась у центрі трагічних подій, що розгорнулися

після жовтневої революції 1917 року. Знищення людей, занепад моральних цінностей, руйнування самих засад життя – усе це не могло не турбувати справжніх патріотів своєї держави, якими були письменник В.Г. Короленко і педагог А.С. Макаренко. Вони обидва перебували в той час у Полтаві й зсередини спостерігали за зміною влади й за драматичними наслідками червоного терору.

У 1920-х роках В.Г. Короленко виступив із листами до А.В. Луначарського. Ці листи (їх усього шість) замислювались автором спочатку як цілком особисті звернення до влади з приводу конкретних випадків терору, свідком яких був В.Г. Короленко. Подібних звернень В.Г. Короленко, рятуючи людей, написав сотні. Проте у процесі написання листів до А.В. Луначарського В.Г. Короленко поступово став звертатися до всього радянського уряду, до В.І. Леніна, до вождів пролетаріату, котрі здійснювали у країні величезний за своїми обсягами експеримент. В.Г. Короленко попереджав проти згубності насильства, придушення свободи, адміністративного втручання в економіку, а головне – проте фізичного знищення людей і занепаду духовності. Особливу турботу в письменника викликали діти, доля яких у постреволюційній країні, на думку митця, викликала глибоку тривогу. Діти, писав митець, гинули й втрачали батьків, вони втрачали не тільки певність у теперішньому, але й своєму майбутньому. Відомо, що безпритульних дітей у 1920-му році було понад 5 мільйонів. Дітей потрібно було рятувати, тому В.Г. Короленко взяв найактивнішу участь в діяльності Полтавської Ліги Спасіння Дітей і став її Почесним головою. У листі до Ради Спасіння Дітей від 30 квітня 1919 року В.Г. Короленко писав: «Полтавское отделение Лиги сорганизовалось позже других, но все же ему удалось кое-что сделать. <...> Дети многих городов Великороссии находились уже в процессе массового вымирания, что требовало спешных и экстренных мер. <...> Несмотря на то, что в то время Украина находилась в состоянии войны с Великороссией, Лига путем обращения к правительствам обеих стран добилась признания, что у предела детского возраста война должна смолкнуть. Украинское правительство решило не препятствовать образованию Лиги и ее деятельности. Полтавским отделением Лиги были закуплены продукты и снаряжены последовательно два поезда (по 32 вагона) с продовольствием специально для детей» [2, с. 15-16]. В.Г. Короленко наголошував на тому, що кожний день уносить десятки й сотні тисяч життів, тому потрібно швидко й ефективно надавати допомогу дітям. Письменник зауважив на необхідності дбати про дітей всіх національностей. «На одном из собраний Совзадета была оглашена просьба мусульман и евреев уделить также часть внимания и их детям. Как же должны мы ответить на этот новый призыв? Трудная задача еще осложняется, но можем ли мы просто отклонить ее? На мой взгляд, ее не может равнодушно отклонить именно советская власть. Сколько удастся сделать, – это вопрос другой. Но то, что будет сделано для детей, должно быть сделано на широком основании терпимости, братства, отсутствия национальной исключительности... Нужно стремиться к тому, чтобы путем дружной работы установить известную бли-

зость и общность колоний местных и российских, христианских, еврейских и мусульманских. И нужно, чтобы население видело эту общность и само проникалось духом солидарности и братства» [2, с. 17].

Ліга Спасіння Дітей проводила велику роботу не тільки на Полтавщині, а й по всій Україні та в Росії. Зусиллями Ліги було взято на облік панські маєтки, у яких можна було розміщувати дітей, котрі потребували допомоги. 20 травня 1919 року Полтава прийняла перші ешелони з дітьми з Москви. Усього весно. 1919 року на Полтавщину прибуло понад 7000 тисяч дітей, які були оточені піклуванням і увагою місцевого населення.

Великою бідою для суспільства В.Г. Короленко вважав безпритульність, тому боротьбі з безпритульністю дітей були присвячені його останні роки. Однією з найкращих форм допомоги безпритульним дітям митець уважав трудові колонії, де в атмосфері праці й толерантності «діти вулиці» мають змогу перетворитися на енергійних, працездатних, активних громадян суспільства. Цю думку В.Г. Короленко спробував перевірити на практиці. 1919 року в Трибах під Полтавою він заснував колонію всього на 25 чоловік. В основу колонії було покладено принципи, яких у процесі своєї діяльності дійшов і А.С. Макаренко. По-перше, виробнича праця, спрямована на конкретний результат і користь суспільству, може перевиховати дітей. А по-друге, як писав В.Г. Короленко, організований колектив є найкращим вихователем особистості дитини, тому колектив педагогів повинен створити всі умови для саморозвитку дитячого колективу. Ці гуманістичні ідеї цілком відповідають педагогічній концепції А.С. Макаренка, котрий приблизно в той самий час теж розпочинав працю в дитячій колонії. За сім років у Трудовій колонії імені В.Г. Короленка знайшли притулок 120 вихованців, були побудовані школа, майстерні, велике господарство. Випускники колонії, ім'я якій дав В.Г. Короленко, стали гідними людьми, знайшовши своє місце у суспільстві. У фондах Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка зберігається збірник «Пам'яті В.Г. Короленка», укладений із творів, написаних у різний час вихованцями Трудової колонії імені В.Г. Короленка. Ці твори друкувалися в стінній газеті колонії «Наша жизнь», а також виконувалися на вечорах пам'яті В.Г. Короленка. Ось один із таких творів, який написав Толя Нарубайский: «Все знают, кто такой В.Г. Короленко: он является большим человеком, гуманистом, писателем, еще он — большой организатор столовых во время голода. Таким же организатором он был и для нашей колонии, которой он дал свое имя. Сам Владимир Галактионович не любил восхвалений со стороны посторонних людей, но все ж таки с его согласия мы теперь носим его драгоценное имя. Когда он был еще жив, он помогал нашему существованию. Сколько раз собирался он прийти к нам посмотреть, как мы живем, но болезнь не позволяла, и он через некоторое время скончался, не посмотрев нашей жизни. Казалось, кто нам теперь поможет без него, но после его смерти осталось жить его имя и нашей колонии, благодаря этому славному имени, помогают. Благодаря ему, мы теперь существуем, одеваемся и учимся. <...> Когда я видел Короленко в 1919 году в первый раз, он казался еще

молодым, а когда я увидел его в 1921 году, то я его совсем не узнал: на голове седые волосы, разговор совсем не тот – он говорил шепотом, и то неразборчиво. За два года жизнь его сильно изменила» [4, с. 17].

Зрілий етап життя й діяльності А.С. Макаренка теж був пов'язаний із Полтавою, де педагог переймався долею дітей. У зв'язку з приходом у 1919 році в Крюків армії Денікіна А.С. Макаренко переїжджає до Полтави на посаду завідувача другим міським початковим училищем імені Куракіна, що знаходилося на Соборній площі, 10. Працюючи в училищі, А.С. Макаренко займався активною суспільною діяльністю, брав участь у роботі профспілки працівників освіти, а з осені 1919 року став членом правління губернської профспілки учителів російських шкіл. Він взяв безпосередню участь в організації дитячого палацу в Полтаві, який був урочисто відкритий влітку 1920-го року.

У вересні 1920 року з ініціативи Полтавського відділу народної освіти було організовано колонію для малолітніх правопорушників у Трибах. Завідування колонією прийняв А.С. Макаренко. Спочатку колонія мала назву дитячого будинку № 7 м. Полтави. Ядро майбутнього колективу колонії склали А.С. Макаренко та кілька учителів: Є.Ф. Григорович, Л.М. Нікіфорова та ін. У грудні 1920 року прибули перші вихованці колонії. Для А.С. Макаренка та його колег розпочався складний шлях формування дитячого колективу, який педагог висвітлив у своїй «Педагогічній поемі» [3].

А.С. Макаренко дійшов висновку, що для успішної роботи колонії потрібно велике господарство, яке надасть кожному з вихованців мету існування, діти отримають певну ціль і будуть працювати на результат. Велике господарство потребувало й розвиненого колективу зі своєю ієрархією, своїми стосунками, які поступово й обережно формували вихователі. Для того, щоб організувати таке господарство в колонії, потрібні були відповідні умови, і з кінця 1920-го року А.С. Макаренко і його соратники шукають інше місце для перебування дітей. Таким місцем став маєток німецьких баронів – братів В. та Е. Трепке, котрі в 1919 році полишили маєток разом з Денікініним. Селяни пограбували маєток, і колоністам довелося його ще довго ремонтувати. Взимку 1921 року А.С. Макаренко звернувся до Полтавського губернського відділу народної освіти з проханням передати маєток Трепке для організації зразкової трудової колонії. Прохання задовольнили, і зруйнований маєток у квітні 1921 року був переданий у розпорядження колонії імені М. Горького.

У колонії органічно поєднувалися суспільно корисна праця й навчання. Колоністи вивчали математику, історію, природознавство. Особливу увагу приділяли читанню художньої літератури, а театр, організований у колонії, сприяв розвитку творчих здібностей дітей, виявленню їх прихованих талантів йгуртуванню колективу. Стосунки в колонії були побудовані на взаємоповазі та відповідальності дітей і дорослих, а це сприяло посиленню ролі колективу у вихованні особистості. Колонія не жила відокремленим від суспільства життям. Колоністи брали активну участь у забезпеченні селян необхідними технічними виробами, городиною. Про повагу селян до колоністів свідчить той факт, що вихованців А.С. Макаренка обирали членами сільської ради.

Хоча В.Г. Короленко і А.С. Макаренко жили в один і той самий час і в одному місці, ми не маємо достовірних фактів про те, чи зустрічалися вони в житті. Проте цілком ймовірно, що зустрічалися, адже їхні шляхи неодноразово перетиналися. Утім, не так важливо, чи зустрічалися ці дві геніальні людини, головне, що вони робили велику й важливу для суспільства справу – рятували дітей від голоду, смерті й безпритульності. Їхні ідеї стосовно виховання й перевиховання дітей йшли в одному напрямку, що засвідчує досвід колоній імені В.Г. Короленка та імені М. Горького.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобрицкая В.И., Ковтун В.Н., Крамущенко Л.В. А.С. Макаренко. Жизнь и педагогическая деятельность. – Полтава, 1991.
2. Короленко В.Г. Заявление в Совет Защиты Детей Почетного председателя Лиги Спасения Детей // Державний архів Полтавської області. Фонд Р 3990, опис № 1, справа № 2. – 18 арк.
3. Макаренко А.С. Педагогічна поема. – К., 1977.
4. Памяти В.Г. Короленко. 1926 г. // Фонди Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка. – А-1 2082. – 19 арк.
5. Творческое наследие А.С. Макаренко и совершенствование подготовки педагогических кадров. – Полтава, 1988.

УДК 37.013.42.06 (47+57) „19”: 371.4

ОБЩЕСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ФЕНОМЕН В СОВЕТСКОМ СОЮЗЕ 20-Х ГГ. XX В.

Т.С.Дорохова
(Екатеринбург, Россия)

У статті надається аналіз процесу становлення системи радянського суспільного виховання в 20-ті роки ХХ ст. Відмічається взаємозв'язок соціально-педагогічної теорії та практики. Акцент робиться на практику виховання. Особливу увагу приділено значимості виховної системи А.С. Макаренко для сучасної соціальної педагогіки.

Ключові слова: соціальна педагогіка, педагогіка середовища, система соціального виховання, Народний комісаріат просвіти (Наркомпрос), установи соціально-правової охорони підлітків (СПОП), комісія по справам підлітків дитячі соціальні інспекції (ДСІ), «Школа соціально-індивідуального виховання ім. Достоевського» (ШКІД), Соціально-педагогічна система, ресоціалізація.

В статті дається аналіз процесу становлення системи союзу виховання в 20-е гг. ХХ в. Отмечается взаимосвязь социально-педагогической теории и практики. Акцент делается на практику